

Девети май – Ден на победата и Ден на Европа

Винаги Девети май предизвиква различни чувства, спомени и мисли за миналото и бъдещето. Раздвоението относно Девети май идва от факта, че от години в България се отбелязват различни паметни дати – както традиционният Ден на победата, свързан с края на Втората световна война в Европа и капитулацията на Третия райх, така и относително по-новият Ден на Европа, отбелязващ лансираната на 9 май 1950 г. идея на френския външен министър Робер Шуман за обединението на Европа (всъщност на Западна Европа). Тогава в своя реч френският външен министър споделя своята идея за нова форма на политическо сътрудничество в Европа, която ще направи войната между европейските народи немислима.

Двата празника трудно съжителстват и делят хората: една част от тях искат да празнуват Деня на победата, а други – Деня на Европа. Споровете се въртят около това, че Денят на победата се свързва със Съветската армия, а днес всичко, свързано със Съветския съюз, у нас се възприема като срамен или поне неудобен спомен от миналото.

Не е толкова безспорна и другата дата, защото трябва да се припомни, че когато Западна Европа прави първите си стъпки към обединение, България е в лагера на противниците и остро критикува всички стъпки – Общността за въглища и стомана, Общия пазар, Европейската икономическа общност, та дори и перспективите за създаване на Европейския съюз, докато внезапно в края на 80-те години се оказахме пред вратата на Обединена Европа.

За да излезем от дилемата коя дата да отбелязваме и коя да премълчаваме, можем да приложим характерния за историята хронологически подход.

Ако разположим събитията във времето, няма как да не забележим, че пръв е Девети май като Ден на победата.

Той е празник по случай победата на СССР над Нацистка Германия във Великата Отечествена война.

Съюзниците от Втората световна война обаче честват на различни дати. Причината за това е разликата в часовото време и усложнената процедура по капитулацията на Германия. Затова в Европейския съюз и САЩ Денят на победата над Германия се празнува на 8 май, а в Русия – на 9 май.

Трагедията започва на 1 септември 1939 година с нападението над Полша.

До 9 май 1945 година човечеството записва в историята си най-крвопролитната война. За период от близо 6 години загиват милиони хора по цял свят. 61 държави са въвлечени в тоталната кървава разправа. Тази касапница е известна като Втората световна война. По-малко известно е, че Германия е победена веднъж, но капитулира два пъти.

На 7 май 1945 година, в 2:41 часа, в град Реймс, Франция, Германия подписва пакта за безусловната си капитулация. С това се слага край на сраженията. Документът задължава страните да оставят на място военните си формирования. И да не предприемат никакви действия по унищожаване или повреждане на имущество и инфраструктура.

Сталин е възмутен от подписаната капитулация в Реймс, при което водеща роля имат западните съюзници. Той отказва да признае този акт и иска ново подписване на капитулацията в завзетия от Червената армия Берлин.

Сталин заявява: „Договорът, подписан в Реймс, не трябва да се отменя, но не бива да се признава. Капитулацията трябва да бъде отразена като най-важният исторически акт и да бъде приета не на територията на победителите, а там, откъдето тръгна фашистката агресия – в Берлин, и не в едностранен ред, а задължително от върховното командване на всичките страни от антихитлеристката коалиция...“ В отговор съюзниците се съгласяват да проведат церемонията с вторичното подписване на акта в Берлин.

Окончателната и безусловна капитулация на Германия е подписан в берлинското предградие Карлхорст, в сградата на бившата столова на военно инженерното училище. Според официалната версия, приета в Съветския съюз, актът е подписан на 8 май в 22,43 часа централноевропейско време, в 00,43 часа на 9 май московско време. В текста на акта не е посочена точната дата на подписването му – посочен е 8 май 1945 г.

Под този документ подписите си от немска страна слагат генерал-фелдмаршал, началник на Върховното командване на Вермахта Вилхелм Кайтел, генерал-полковник Штумпф и адмирал фон Фридебург. Безусловната капитулация е приета от маршал Жуков -от страна на СССР и заместник главнокомандващия на експедиционните съюзнически сили маршал Тедър.

Според съгласуваността между правителствата на Съветския съюз, САЩ и Великобритания е постигната договореността процедурата в Реймс да се смята за предварителна. Точно така тя се трактува в Съветския съюз, където значението на акта на 8 май се принизява, но на Запад се оценява като официално подписване на капитулацията, а процедурата в Карлхорст – за ратификацията ѝ.

След като приема капитулацията, Съветският съюз не подписва мир с Германия, т.е. формално остава в състоянието на война. Указът за прекратяването на войната е приет от Президиума на Върховния съвет на Съветския съюз на 25 януари 1955 г.

Идеята за безусловна капитулация е лансирана от президента Рузвелт още на срещата в Казабланка през 1943 година.

До месец юли 1944 година е разработен детайлно документ, съгласуван с всички командвания в антихитлеристката коалиция. Когато на 4-5 май 1945

година въпросът за капитулацията на Германия вече става актуален, се налага да се напише нов, кратък и чисто военен текст на пакта.

Денят на Европа, честван на 9-ти май всяка година е посветен на мира и на единството в Европа. Той се отбелязва на датата когато френския външен министър Робер Шуман прочита историческата декларация за обединението на Европа. На 9 май 1950 година само 5 години след края на Втората световна война прочита пред международната преса декларация, в която се призовават Франция, Германия и други европейски страни да обединят производството си на въглища и стомата. В Декларацията на Шуман е в основата на европейската общност за въглища и стомата предшественика на днешния Европейски съюз.

„Световният мир не може да бъде запазен без творчески усилия съответстващи на опасностите, които го заплашват“ . Днес тези думи на Шуман се приемат като първата стъпка към обединението на европейските усилия в инициативата, която сега е прераснала в Европейски съюз, а той е считан за бащата на нова Европа. Робер Шуман предлага да се създаде национална европейска институция, която да отговоря на управлението на отрасъла. Страните, към които апелира Шуман, доскоро са участвали в унищожителен военен конфликт помежду си.

В този ден се поставя началото на обединението на държавите в Европа и поддържането на мирните отношения на стария континент. Това предложение остава в историята като Декларацията на Шуман и се приема за основополагащо на днешна обединена Европа, за началото на поетия път към общност на обединени ценности и общи интереси.

През 1985 година ръководителите на страните от Европейския съюз на свое заседание в Милано решават Девети май да бъде честван като Ден на Европа. От тогава до днес Девети май символизира стремежа към единство, мир и просперитет в Европа.

Една от функциите на историята е да припомним поуките от миналото. Затова ще е добре да отбелязваме и двата празника и то в логичния им ред – Денят на победата е предварителното условие, за да може Европа да започне да се обединява и благодарение на това живеем в мир вече 76 години.

Всъщност най-важното е, че цяла Европа единодушно заклеява започнатата от нацистка Германия война и това е отказ глобалните проблеми между суверени държави да бъдат решавани с оръжие.

Венцислав Манолов – историк
Директор на ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“
с. Бежаново, общ. Луковит